

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ จากแนวคิดของการสู้รบระหว่างพระนารายณ์และพญาครุฑ พัฒนาแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ที่สามารถใช้อ้างอิงในงานวิชาการได้ และเพื่อเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านคติชนความเชื่อของคนไทยในด้านขององค์สมมุติเทพของพระนารายณ์

ผลการวิจัยพบว่าการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ มีองค์ประกอบซึ่งจำแนกส่วนสำคัญออกเป็น 3 เรื่อง ได้แก่ แนวคิดวิธีการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ และขั้นตอนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ โดยมีแนวคิดมาจากคติความเชื่อของคนไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั่นคือตำนานของพระนารายณ์ที่ได้พญาครุฑมาเป็นพาหนะประจำพระองค์ ในด้านของวิธีการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้เดิมทางนาฏศิลป์ไทยมาปรับใช้ นำประสบการณ์ ความชำนาญที่สั่งสมมาเพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการทำนาฏศิลป์ใหม่ ที่ยังคงอยู่ในกรอบจารีตประเพณีของนาฏศิลป์ไทย จึงได้มาซึ่งการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ชุดนี้ ต่อมาคือขั้นตอนการสร้างสรรค์ มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลทางวรรณคดีและประพันธ์บทในการแสดง 2) การบรรจงเพลง 3) การกำหนดรูปร่างเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ในการแสดง 4) การออกแบบกระบวนการทำรำ 5) การคัดเลือกนักแสดง เมื่อได้องค์ประกอบสำหรับการแสดงครบถ้วนแล้ว หลังจากนั้นได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยเป็นผู้ตรวจทานและแก้ไขเป็นขั้นตอนสุดท้าย และเมื่อได้รับคำรับรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วว่าเป็นชุดการแสดงที่ถูกต้องตามหลักจารีต และแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำชุดการแสดงนี้ออกเผยแพร่สู่สาธารณชนในระดับนานาชาติ

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์/ นาฏศิลป์/ มหาเทวธรณสุบรรณ

Abstract

The Dance Creation by Mahathawaronnasubun aimed to study Thai classical conservative model from fighting concepts between Narayana and Garuda and develop Thai classical creative concepts in new paradigm which could be the academic references and to esteem king institutes in believable folklores in fictional Ramayana.

The findings were found that there were 3 significant parts in the Dance Creation by Mahathawaronnasubun regarding concepts, creative Thai classical methods, and creative Thai classical steps which came from Thai believable folklores influenced by Hindu- Brahmins – Narayana legends having Garuda to be a Hindu vehicle. As Thai classical creative aspects, the researcher adapted from the original Thai classical knowledge with experiences and expertise towards new procedures which remained Thai classical customary, led to this creative Thai classical conservation. Consequently, there are 5 creative steps regarding 1) Study literary information and compose acting performance 2) Arranging for Thai incidental music 3) Shaping the costume and equipment in the show 4) Dance posture design and 5) Casting. After this component, Thai classical experts reviewed and final edited until they guaranteed that they were series of conservative and stereotypical performances, finally, the researcher presented them to international publics.

Keywords: Creation/ Thai classical dance/ Mahathawaronnasubun

* อ.ดร., สาขาวิชานาฏศิลป์ ภาควิชามนุษยศาสตร์และศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, hero.riders@gmail.com

บทนำ

นาฏศิลป์ไทย ถือได้ว่าเป็นมรดกประจำชาติ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นศาสตร์ชั้นสูงทางศิลปะการแสดงของชาติไทยที่มีอัตลักษณ์เฉพาะทาง ทั้งในด้านกระบวนการทำ อารมณ์ เครื่องแต่งกาย ผสานกับจังหวะดนตรี ซึ่งได้มีวิวัฒนาการสืบทอดมานับร้อยปีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยได้พัฒนาจากการแสดงอารมณ์ตามแบบธรรมชาติเป็นพื้นฐานจนกระทั่งถูกหล่อหลอมให้เป็นนาฏศิลป์ที่อ่อนช้อยงดงามมีแบบแผน อนึ่งนาฏศิลป์ไทยยังได้สะท้อนความเจริญทางสังคม และวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะศิลปะการแสดงโขน อาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล ต่อมาภายหลังจึงได้มีการพัฒนาให้งดงามขึ้น ทั้งนี้ปัจจุบันยังยึดหลักการรำตามแบบแผนโบราณ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะตัดออกมิได้ ด้วยเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชนชาติไทย ว่าโบราณจารย์ไทยเป็นนักคิดประดิษฐ์ศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ก่อนที่จะมีการพัฒนารูปแบบมาถึงปัจจุบัน

นอกจากความวิจิตรงดงามในด้านของศิลปะการแสดงโขนของไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บทบาทในด้านความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นสิ่งที่ยังคงต้องยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากการรับอิทธิพลที่สำคัญจากประเทศอินเดียเป็นปฐม ทั้งในด้านการแสดง พิธีกรรม วรรณกรรม และตำนานเรื่องราวของเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ เป็นต้น โดยเฉพาะการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ของไทยนั้น จะแสดงถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในปางหนึ่งของ พระนารายณ์ ซึ่งอวตารลงมาเป็นพระราม หรือเรียกอีกกรณีหนึ่งว่า รามาวตาร ซึ่งจะเห็นได้ว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั้น จะหยิบยกพรรณนาให้เทพเจ้าเป็นตัวแทนแห่งคุณงามความดี ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง หากได้นำเอาเรื่องราวในตำนานอื่น ๆ ของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง

จากข้อมูลดังที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ จากแนวคิดของการนำอิทธิพลสำคัญในด้านของตำนานเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อีกทั้งต้องการหาแนวทางใหม่เพื่อให้เกิดนาฏศิลป์สร้างสรรค์แนวอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการต่อยอดนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย โดยผู้วิจัยจะสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงาน อีกทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนางานทางด้านนาฏศิลป์ในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ในครั้งนี้ จะเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญในการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมให้แก่ชาติไทยในปัจจุบันสู่นาคตอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ จากแนวคิดของการสู้รบระหว่างพระนารายณ์และพญาคูรุฑ
2. เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ในรูปกระบวนการสู้รบทางนาฏศิลป์ชั้นใหม่ ที่สามารถใช้อ้างอิงในงานวิชาการได้
3. เพื่อเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอันเป็นสถาบันสูงสุดในคติชนความเชื่อของคนไทย อันเกี่ยวข้องกับความเป็นสมมติเทพ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ เป็นการหาแนวทางในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการสู้รบกันระหว่างพระนารายณ์ และพญาคูรุฑ ซึ่งเป็นตอนหนึ่งที่อยู่ในตำนานเทพเจ้าทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อีกทั้งเพื่อหาแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน
2. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในครั้งนี้ เป็นนาฏศิลป์ที่จัดอยู่ในรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์ โดยผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดในความหลากหลายทางการแสดงนาฏศิลป์ มาเป็นหลักสำคัญในการสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ในงานนาฏศิลป์ไทยในปัจจุบัน
3. ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ นี้ มุ่งเน้นหนักไปในเรื่องของมูลเหตุของการสู้รบกันระหว่างพระนารายณ์ และพญาคูรุฑ และสร้างสรรค์กระบวนการรำเป็นสำคัญ โดยจะใช้หลักทฤษฎีทางสัญวิทยา รวมถึงแนวคิดทางหลักธรรมคำสอนทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในตอนสำคัญนี้ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ประกอบกับองค์ความรู้ทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ในรูปแบบสหสาขาวิชา โดยค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยศึกษามาสนับสนุนงานวิจัย เพื่อให้เห็นการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่น่าเชื่อถือได้ ทั้งนี้รวมถึงการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ชุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากนาฏศิลป์และ ผู้ทรงคุณวุฒิ

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. สัมภาษณ์อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การสร้างสรรค์ผลงาน
5. สรุปผลและนำเสนอเป็นงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการได้แก่ เพื่อศึกษารูปแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ จากแนวคิดของการสู้รบระหว่างพระนารายณ์และพญาคชก เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ในรูปแบบกระบวนใหม่ที่สามารัใช้อย่างอิงในงานวิชาการได้ และเพื่อเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอันเป็นสถาบันสูงสุดในคติชนความเชื่อของคนไทย อันเกี่ยวข้องกับความเป็นสมมติเทพ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อแรก ศึกษาแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ จากแนวคิดของการสู้รบระหว่างพระนารายณ์และพญาคชกพบว่ารูปแบบการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์มีหลากหลาย ทั้งด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ นาฏศิลป์ร่วมสมัย จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลดิบเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดข้อเท็จจริงที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์เป็นรูปแบบในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ นอกจากนี้ยังค้นคว้าหาข้อมูลในอีกหลากหลายด้านเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก ได้แก่ การค้นคว้าข้อมูลทางด้านหนังสือ ตำรา เอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถได้ข้อมูลมาเพื่อเป็นแนวทางขององค์ประกอบหลักในการวิจัย และการสร้างสรรค์ผลงาน

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง เมื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงลึกทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานนั้นคือ ตำนานที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระนารายณ์ได้พญาคชกมาเป็นพาหนะประจำพระองค์ ซึ่งเป็นการให้สัจจะแก่กันระหว่างสองฝ่าย ฝ่ายพระนารายณ์ให้พรแก่พญาคชกให้เป็นอมตะ และสามารถอยู่สูงกว่าพระองค์ได้ ในฝ่ายพญาคชกยอมเป็นพาหนะให้แก่พระนารายณ์ ไม่ว่าพระนารายณ์จะเสด็จไปที่แห่งใด พญาคชกก็จะพาเสด็จไป เรื่องนี้เป็นตำนานที่มีอยู่เดิมและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นเรื่องราวของการแสดงโขน หากแต่ยังไม่มีผู้ใดหยิบยกตอนนี้มาสร้างสรรค์ขึ้นเป็นการแสดง ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าเนื้อเรื่องนี้สามารถนำมาสร้างสรรค์กระบวนท่ารำ เพื่อพัฒนาให้เป็นนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในรูปแบบอนุรักษ์ โดยมีวิธีและขั้นตอนการสร้างสรรค์ ดังนี้

ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ชุดนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเวทตำนานและจากรรณคดีเพื่อนำมาประพันธ์เป็นบทสำหรับการแสดง จากนั้นจึงได้ขอความอนุเคราะห์จาก อาจารย์สมรัตน์ ทองแท้ นักวิชาการละครและดนตรีชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้กรุณาให้คำปรึกษาและแก้ไขในการประพันธ์บทในการแสดง จึงได้บทในการแสดงที่มีเนื้อเรื่องที่มีความสมบูรณ์ และสามารถนำมาใช้ได้ทันที และได้รับความกรุณาจากอาจารย์ศักดิ์ชัย ลัดดาอ่อน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดุริยางคศิลป์ ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในด้านของการบรรจุเพลงที่เหมาะสมในการแสดง ซึ่งเพลงที่เหมาะสมสำหรับการแสดง ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์กลม ดังที่ อาจารย์อุดม กุลเมธพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้กล่าวไว้ดังนี้

อุดม กุลเมธพนธ์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการบรรจุเพลงหน้าพาทย์¹ ที่ใช้ในการแสดง ไว้ว่า

เพลงกลม เป็นเพลงเฉพาะของพระนารายณ์ และเมื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ ก็ต้องยกตัวละครที่มีศักดิ์สูงกว่าเป็นสำคัญ จึงเห็นควรใช้เพลงหน้าพาทย์กลม ครั้นจะให้พญาครุฑรำกระบวนท่าเดียวกับพระนารายณ์เห็นว่าเป็นไม่เหมาะ แต่หากมีการปรับรูปแบบให้พญาครุฑเป็นเพียงบริบทหนึ่งในเพลงนี้ เพียงแต่รำใช้หน้าหนัง หรือเดินเพื่อให้เข้ากับจังหวะเพลง แต่ไม่รำกระบวนท่าเดียวกับพระนารายณ์ก็อาจถือเป็นแนวทางหนึ่งในงานสร้างสรรค์ แต่ควรยึดหลักทางจารีตทางนาฏศิลป์ไทยเป็นสำคัญ ซึ่งควรสร้างสรรค์และปรับใช้ของกระบวนท่ารำตามความเหมาะสม

เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง เนื่องจากการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดนี้ เป็นการสร้างสรรค์แนวอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า ควรใช้การแต่งกายยืนเครื่อง ซึ่งเป็นการแต่งกายในการแสดง โขน-ละคร เป็นรูปแบบที่ตายตัวซึ่งมีมาแต่โบราณ ในส่วนของอาวุธที่ใช้ในการแสดงนั้น ผู้วิจัยเห็นควรว่า พระนารายณ์ควรใช้คทาเป็นอาวุธในการต่อสู้กับพญาครุฑที่มีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากคทาเป็นหนึ่งในอาวุธของพระนารายณ์ที่มีความยาว สามารถใช้ฟาดตีคู่ต่อสู้ได้ เหมาะควรสำหรับกระบวนรบ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อาวุธของพระนารายณ์ในการสู้รบ² ดังนี้

อาวุธของพระนารายณ์ในการแสดง คือ จักร ตรี คทา ส่วนพญาครุฑเป็นสัตว์ที่ใช้กรงเล็บ ใช้จะงอยปากจิก ใช้ปีกตี เมื่อสร้างสรรค์กระบวนรบ หากจะให้พระนารายณ์ไปรบโดยที่ไม่มีอาวุธ หรือด้วยการแสดงอภินิหาร อาจมิใช่การรบที่สมบูรณ์แบบ เพราะฉะนั้นอาวุธที่ดีที่สุดควรเป็นคทา อันจะมีความเหมาะสมที่สุด

การออกแบบกระบวนท่ารำ เมื่อนำบทประพันธ์สำหรับการแสดงไปบรรจุเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเรียบร้อยแล้วนั้น จึงนำมาศึกษาโดยการฟังคำร้อง ทำนอง และจังหวะ ในแต่ละเพลง แต่ละบทนั้นมีมีความสั้นยาวอย่างไร การแบ่งวรรคคำร้องเป็นอย่างไร หลังจากศึกษา คำร้อง ทำนอง และจังหวะอย่างถี่ถ้วนจนเข้าใจ ผู้วิจัยจึงคิดกระบวนท่ารำซึ่งเป็นขั้นตอนต่อไป ผู้วิจัยใช้ความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ที่สั่งสมมาในการคิดสร้างสรรค์กระบวนท่ารำที่กระบวนการระหว่างพระนารายณ์และพญาครุฑซึ่งได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ไทย มีกระบวนท่าดังต่อไปนี้

กระบวนท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นในกระบวนรบ

ภาพที่ 1 การสร้างสรรค์ท่ารำในกระบวนรบ
ที่มา : ผู้วิจัย

1. อุดม กุลเมธพนธ์, “เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการแสดง,” สัมภาษณ์โดย คมชัชวร์ พสุริจันทร์แดง, 20 เมษายน 2560.

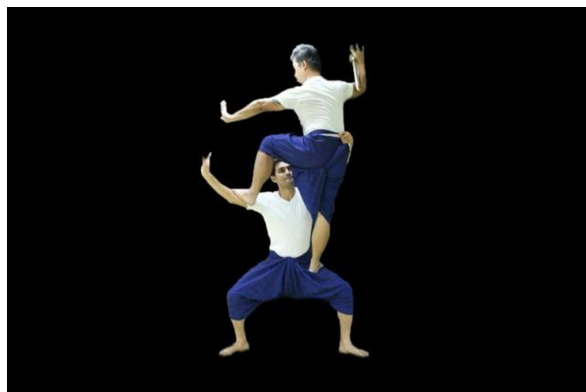
2. ปกรณ์ พรพิสุทธิ์, “อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง,” สัมภาษณ์โดย คมชัชวร์ พสุริจันทร์แดง, 7 พฤษภาคม 2560.

เป็นกระบวนท่ารบที่อยู่ในลักษณะของฝ่ายพระนารายณ์นั้น ยืนด้วยเท้าซ้าย เท้าขวาวางที่หน้าขาของพญาครุฑ มือซ้ายหงายมือแบ หักข้อมือลง งอแขนข้างลำตัว มือขวาถือคทาให้ท่อนแขนชิดติดกับท่อนแขนของพญาครุฑ ฝ่ายพญาครุฑนั้น หันหลัง ลงเหลื่อมขา มือทั้งสอง อยู่ในลักษณะกรงเล็บ มือซ้ายหงายวง งอแขนข้างลำตัว มือขวาให้ท่อนแขนชิดติดกับท่อนแขนของพระนารายณ์

ภาพที่ 2 การสร้างสรรค์ท่ารำในกระบวนรบ
ที่มา : ผู้วิจัย

เป็นกระบวนท่ารบที่อยู่ในลักษณะของฝ่ายพระนารายณ์ ยืนด้วยเท้าขวา เท้าซ้ายวางบนหน้าขาซ้ายของพญาครุฑ มือซ้ายแตะที่ไหล่ของพญาครุฑ มือขวาถือคทาระดับวงบน ฝ่ายพญาครุฑ หันหลัง ลบเหลื่อมเล็กน้อย มือทั้งสองอยู่ในลักษณะกรงเล็บ มือขวาอยู่ระดับวงบน มือซ้ายอยู่ระดับวงกลาง

ภาพที่ 3 การสร้างสรรค์ท่ารำในกระบวนรบ
ที่มา : ผู้วิจัย

เป็นกระบวนท่ารบที่อยู่ในลักษณะการขึ้นลอย ฝ่ายพระนารายณ์นั้น หันหลังเท้าขวายืนบนหน้าขาซ้ายของพญาครุฑ เท้าซ้ายวางที่ต้นแขนขวาของพญาครุฑ มือขวาขัดคทาไว้ต้นแขน มือซ้ายตั้งมือตึงแขนเสมอรระดับไหล่ ฝ่ายพญาครุฑ ลงเหลื่อมขา มือซ้ายอยู่ในลักษณะกรงเล็บตั้งวงบน

การออกแบบกระบวนท่ารบระหว่างพระนารายณ์กับพญาครุฑ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ ความชำนาญที่สั่งสมมา นำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาให้เกิดกระบวนท่ารบใหม่ แล้วนำมาเรียงร้อย ให้ลำดับตามเนื้อเรื่อง ตรงตามบทประพันธ์ อันอยู่ในกรอบจารีต และถูกต้องตามหลักของนาฏศิลป์ไทย ซึ่งการออกแบบกระบวนท่าดังกล่าวได้รับคำปรึกษาและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาแล้ว

กระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์

ภาพที่ 4 กระบวนท่ารำในเพลงหน้าพาทย์
ที่มา : ผู้วิจัย

เป็นกระบวนท่ารำในเพลงหน้าพาทย์กลม ที่อยู่ในลักษณะการขึ้นลอย ฝ่ายพระนารายณ์นั้น ทำขวายืนบนหน้าขาของพญาครุฑ ทำซ้ายวางบนไหล่ซ้ายของพญาครุฑ มือขวาถือคทาแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายแบมือตั้งศอกขึ้น ลักษณะเดียวกับทำบัวชูฝัก ฝ่ายพญาครุฑ ลงเหยียดขา มืออยู่ในลักษณะกรงเล็บตั้งวงกลาง สื่อความหมายว่า พญาครุฑเป็นพาหนะประจำองค์พระนารายณ์ไม่ว่าจะไปที่แห่งใดพระนารายณ์จะเสด็จขึ้นจึ่งหลังพญาครุฑไป

ภาพที่ 5 กระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์
ที่มา : ผู้วิจัย

เป็นกระบวนในการเดินท่าเสื่อลากหาง ฝ่ายพระนารายณ์นั้น ยืนด้วยเท้าขวา ยกเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาถือคทาระดับวงบน ฝ่ายพญาครุฑนั้น ยืนด้วยเท้าขวา ยกเท้าซ้าย มืออยู่ในลักษณะกรงเล็บมือขวาระดับวงบน มือซ้ายระดับวงกลาง ทั้งคู่เดินย่อเท้าพร้อมใช้หน้าหนึ่งไปพร้อม ๆ กัน

ภาพที่ 6 กระบวนท่ารำในช่วงสุดท้ายเมื่อจบเพลงหน้าพาทย์
ที่มา : ผู้วิจัย

พระนารายณ์ ยืนด้วยเท้าขวาเป็นหลัก เท้าซ้ายวางที่ระดับเข่าซ้ายของพญาครุฑ มือซ้ายวางแตะที่ไหล่ขวาของพญาครุฑ มือขวาขจัดคทาอยู่ที่ต้นแขนขวา หน้ามองไปทางซ้าย ฝ่ายพญาครุฑ ลงเสี้ยวขวา มืออยู่ในลักษณะกรงเล็บมือขวาระดับวงกลาง มือซ้ายระดับวงบน หน้ามองไปทางซ้าย

เพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงที่มีกระบวนท่ารำตายตัว ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ผู้วิจัยจึงได้นำกระบวนท่ารำมาปรับใช้ให้มีความเหมาะสม กลมกลืนกับการแสดงตามลำดับของเนื้อเรื่อง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบรรจุเพลงและกระบวนท่ารำในเพลงหน้าพาทย์กลม เนื่องด้วยพระนารายณ์เป็นตัวละครที่มีศักดิ์สูงกว่าพญาครุฑจึงเห็นควรใช้เพลงหน้าพาทย์กลม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกระบวนรบจึงต้องมีพญาครุฑร่วมอยู่ในเพลงหน้าพาทย์กลมด้วย ผู้วิจัยจึงออกแบบให้พญาครุฑเป็นเพียงบริบทหนึ่งเท่านั้น มีอาจรำกระบวนท่าเดียวกับพระนารายณ์ได้ มีเพียงการใช้หน้าหนึ่งให้เข้ากับจังหวะเพลง มิให้ตัวพญาครุฑอยู่นิ่งเฉยได้ อย่างที่ครูโบราณเรียกว่า มือตาย เท้าตาย ซึ่งผู้วิจัยคำนึงถึงสุนทรียะว่าด้วยเรื่องของความงาม ซึ่งได้รับความเห็นพ้องจากผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ

เมื่อสร้างสรรค์กระบวนท่าจนเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงทดลองรำเข้ากับเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง ในขั้นแรกได้ทดลองทำท่ารำให้มีความหมายตรงตามบทหรือก่อน เมื่อได้กระบวนท่าที่เหมาะสมแล้วจึงได้ทดลองรำเข้ากับเพลง ส่วนใดที่เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีท่ารำเป็นแบบแผนอยู่แล้ว ก็ต้องรำให้ตรงกับจังหวะหน้าทับ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการฟังเพลง ฟังจังหวะที่แม่นยำ ในส่วนของเพลงที่มีท่วงทำนองซ้าก็ต้องฟังเพลง ฟังท่วงทำนองให้แม่นยำ เพราะมีผลต่อการเปลี่ยนกระบวนท่า ในส่วนของการรำตีบท ซึ่งในบทหรืออาจมีการใช้คำซ้ำ หรือคำที่มีความหมายเดียวกัน ก็ต้องใช้ท่ารำตีบทที่ไม่ซ้ำกัน และที่สำคัญต้องจำบทหรือให้ได้เป็นอย่างดี และในส่วนของกระบวนท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นั้น ต้องทดลองรำอยู่หลายครั้ง เพื่อให้เกิดความกลมกลืน และเกิดการร่าอย่างสอดคล้อง สอดรับกัน โดยมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การใช้ทิศทาง เนื่องจากเป็นกระบวนการรำคู่ การใช้ทิศทาง ซ้าย ขวา หน้า หลัง การสวนทางเปลี่ยนตำแหน่งกันจากซ้ายไปขวา จากขวาไปซ้าย การใช้พื้นที่บนเวทีต้องใช้อย่างเหมาะสม อีกทั้งการเคลื่อนที่ต้องไม่ซับซ้อนจนเกินไป

เมื่อได้ทดลองรำเข้ากับเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในครั้งแรกแล้ว จึงพบว่ายังมีบางท่าที่ต้องปรับในเรื่องของการใช้ทิศทางที่มีการซ้ำทิศทางอยู่บ้าง จึงต้องปรับจากซ้ายไปขวา จากขวาไปซ้ายเพื่อให้เกิดความสมดุล รวมถึงมีการเพิ่มกระบวนท่ารำเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับทำนองเพลง

จากนั้นเป็นกระบวนตรวจสอบและแก้ไขโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นครั้งสุดท้าย ผู้วิจัยต้องการให้การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดนี้มีความถูกต้องตามจารีตแบบแผน และมีความสมบูรณ์มากที่สุด จึงได้ขอความกรุณาจากอาจารย์คมสันฐ ห้วยเมืองลาด นาฏศิลป์โนอาวโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ตรวจสอบกระบวนท่ารำ โดยผู้วิจัยได้รำให้อาจารย์ดูตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งท่านได้กรุณาให้คำแนะนำในกระบวนท่ารำขึ้นล่อยว่า ผู้ที่แสดงเป็นพญาครุฑจะต้องมีกำลังที่เข้มแข็ง และผู้แสดงทั้งสองต้องหมั่นฝึกซ้อมร่วมกันบ่อย ๆ จนเคยชินเพื่อให้รู้จังหวะของกันและกัน นอกจากนี้ยังแนะนำเรื่องของการใช้ทิศทางบนเวทีว่า ควรมีการหันหน้า หันหลังสลับกันบ้าง การสลับตำแหน่งเมื่อผู้ชมชมการแสดงแล้วจะไม่เกิดความเบื่อหน่าย ผู้วิจัยได้นำคำแนะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความต่อเนื่อง กลมกลืนกันทั้งชุดการแสดง จากนั้นจึงนำมารำให้อาจารย์ชมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งท่านได้กรุณาออกปากว่าเป็นการแสดงที่ถูกต้องตามหลักจารีตแบบแผน มีกระบวนท่ารำที่มีลีลาสวยงาม และสามารถนำไปเผยแพร่ต่อไปได้

ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดนี้ได้ใช้หลักทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้ ทฤษฎีทางด้านสัญวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีทางด้านนาฏศิลป์ ทฤษฎีทางด้านดุริยางคศิลป์ และทฤษฎีทางด้านทัศนศิลป์ ในส่วนของทฤษฎีทางด้านสัญวิทยาศาสตร์ สำหรับการแสดงนาฏศิลป์นั้นมีการนำสัญวิทยาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารการแสดงถึงผู้ชมด้วย นั่นคือกระบวนการท่ารำตีบท ที่เป็นการแสดงท่ารำโดยที่ไม่มีบทร้อง และท่ารำนั้น ๆ ก็เลียนแบบมาจากท่าทางธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ทำยืน ทำเดิน ทำโกรธ ทำเศร้า ทำยิ้ม เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้ผู้ชมเข้าใจถึงสาระเนื้อหาของเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ทฤษฎีทางด้านนาฏศิลป์ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เพราะผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับประวัติของนาฏศิลป์อย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งในด้านของประวัติความเป็นมา แบบแผน จารีตประเพณี และสิ่งที่ต้องห้าม เพื่อเป็นข้อมูลหลักในการสร้างสรรค์ ทฤษฎีทางด้านดุริยางคศิลป์ ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดนตรีด้วย เพราะการประพันธ์เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทย ต้องมีความรู้ด้านเพลงไทยที่ใช้สำหรับการแสดงนาฏศิลป์ไทยด้วย เพื่อถ่ายทอดการบรรจเพลงให้ตรงกับเนื้อหาและอารมณ์ของชุดการแสดง และทฤษฎีทางด้านทัศนศิลป์ ในการแสดงบนเวทีนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงการใช้พื้นที่บนเวที เพื่อให้เกิดความสมดุลของชุดการแสดง การเคลื่อนที่ของนักแสดงต้องมีความสอดคล้อง สอดรับกัน ไม่มีการขวางทางกันเอง การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรง ทแยงมุม เส้นโค้ง วงกลม ล้วนแล้วแต่ต้องใช้ทักษะทางด้านทัศนศิลป์ด้วยทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม เพื่อเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอันเป็นสถาบันสูงสุดในคติชนความเชื่อของคนไทย อันเกี่ยวข้องกับความเป็นสมมติเทพ ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีคติความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ นั่นคือพระนารายณ์อวตารลงมาปกครองประเทศ เพื่อให้เกิดความผาสุกแก่คนในชาติ ดังที่ปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งได้สถาปนารุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็ได้ตั้งชื่อเมืองตามอย่างชื่อเมืองของพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ และได้มีพระนามของพระรามปรากฏอยู่ในพระนามของพระมหากษัตริย์อีกด้วย ด้วยเหตุที่มีความเชื่อเช่นนี้ พญาครุฑที่เป็นพาหนะประจำพระองค์พระนารายณ์ จึงมีบทบาทเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของไทยด้วยเช่นกัน พระนารายณ์และพญาครุฑกับบริบททางสังคมไทยถือได้ว่ามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทั้งปรากฏอยู่ในพระราชพิธีสำคัญ ในตราของหน่วยงานราชการแผ่นดิน รวมถึงพญาครุฑก็เป็นสัญลักษณ์หนึ่งในการประทับอยู่ ณ ที่นั้น รวมถึงยังเป็นธงชัยพระครุฑพ่าห์ในการเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์ไทยอีกด้วย ด้วยประการนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ ซึ่งเป็นนาฏศิลป์แขนงที่ผู้วิจัยมีทักษะและความชำนาญเป็นอย่างดี มาใช้ขึ้นสื่อเพื่อแสดงความเทิดทูน และแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับคติความเชื่อของคนไทยที่เชื่อว่าพระมหากษัตริย์คือสมมติเทพ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น “การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ” เพื่อศึกษารูปแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ จากแนวคิดของการสู้รบระหว่างพระนารายณ์และพญาครุฑ พัฒนาและวิเคราะห์แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ในรูปกระบวนการสู้รบทางนาฏศิลป์ชิ้นใหม่ ที่สามารถใช้อ้างอิงในงานวิชาการได้ และเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอันเป็นสถาบันสูงสุดในคติชนความเชื่อของคนไทย โดยมีวิธีและขั้นตอนการสร้างสรรค์ ดังนี้ 1) ศึกษาหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางหลักในการสร้างสรรค์ 2) ประพันธ์บทสำหรับการแสดง 3) บรรจเพลงประกอบบทที่ใช้ในการแสดง 4) สร้างสรรค์กระบวนการท่ารำ 5) ทดลองรำกับเพลง 6) ปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้คือการสร้างสรรค์โดยที่ผู้วิจัยได้นำความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ และจากการสังสมประสบการณ์ทั้งในด้านการแสดง การเป็นผู้ถ่ายทอด และเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์มาเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ในครั้งนี้ โดยยึดหลักรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่มีมาแต่เดิมเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างสรรค์การแสดง จากการสร้างสรรค์นี้มีกรอบแนวคิดซึ่งเป็นจารีตของนาฏศิลป์ไทยที่มีอาจจะใช้ได้เป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้องมีการเลือกสรรการจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ให้สอดคล้องสมบูรณ์ โดยมีขั้นตอนการสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำจากการเริ่มศึกษาตำนาน แล้วนำมาสร้างสรรค์เรียงร้อยเป็นบทประพันธ์สำหรับการแสดง จากนั้นจึงบรรจเพลง ซึ่งเพลงที่ใช้ล้วนแต่เป็นเพลงหน้าพาทย์ จากนั้นจึงเป็นการตีความหมายของบทที่ใช้ในการแสดง เพื่อสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำที่มีทั้งกระบวนการท่ารำหลักและท่าเชื่อมและด้วยกรอบจารีตแบบแผนในด้านกระบวนการท่ารำและเพลงหน้าพาทย์ การสร้างสรรค์ครั้งนี้จำเป็นต้องยึดแบบแผนตามหลักนาฏศิลป์ไทย อีกทั้งยังคำนึงถึงความงามตามแบบนาฏศิลป์ไทยอีกด้วย เมื่อสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำครบถ้วนแล้ว จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์เป็นผู้ตรวจทางและแก้ไขครั้งสุดท้ายและในที่สุดเมื่อได้รับคำรับรองจากท่านแล้วว่าเป็นชุดการแสดงที่ถูกต้องตามหลักจารีตและแบบแผนของนาฏศิลป์แล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำชุดการแสดงนี้ออกเผยแพร่สู่สาธารณชนในระดับนานาชาติ ซึ่งถือได้ว่าการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ชุดนี้ นอกจากจะสร้างสรรค์เพื่อเป็นการต่อยอดพัฒนาทางด้านนาฏศิลป์ไทย และเพื่อเทิดทูน แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ยังเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อบูรพาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. เป็นแนวทางในการปรับและพัฒนากระบวนการเพิ่มเติมจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในการแสดงครั้งต่อไป เพื่อให้มีความเหมาะสมกับกระบวนการ บทประพันธ์ และเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง
2. เผยแพร่รูปแบบการแสดงสู่สาธารณชนในลักษณะของงานวิชาการเพื่อต่อยอดงานวิจัย
3. นำเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา
4. นำนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แนวอนุรักษ์ ชุด มหาเทวะรณสุบรรณ เข้าร่วมแสดงในงานเฉลิมฉลอง เพื่อเป็นการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในวโรกาสต่าง ๆ ที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแด่ราชวงศ์จักรี

บรรณานุกรม

- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. ศิลปะการออกแบบท่ารำ (นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์). กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2554.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. การวิจัยทางศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการ, 2543.
- ธนิต อยู่โพธิ์. โขน. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2538.
- นันทิทยา ลำควน. วรรณคดีการละคร. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2531.
- ปกรณ์ พรพิสุทธ์. “อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง” สัมภาษณ์โดย คมชวัชร์ พสุริจันทร์แดง. 7 พฤษภาคม 2560.
- ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. การสร้างสรรค์และการพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ศิลปากร, กรม. รวมนงานนิพนธ์ของ นายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2545.
- อุดม กุลเมฆพันธ์. “เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการแสดง” สัมภาษณ์โดย คมชวัชร์ พสุริจันทร์แดง. 20 เมษายน 2560.